

Satu Kertunsalosta

Ylikoski, Alikoski, Keskikoski, Varinpohja, Linnanmäki, Notkonpohja ja Kukkoharja. Kertunsaarensilta ja Kertunsaari. Lippukopinnokka ja Koskisilta ja kosken suulla valtava myllynkivi vartioimassa siitä avautuvaa Rautelanjärveä.

Harjulla humisevat hongat, alempana synkät ikikuuset, rannan rajalla valtaiset tervalepät muodostivat koskemattomuudessaan sellaisen luonnonpuiston, jollaista tämän päivän somerolainen ei pysty edes kuvittelemaan. Ja kaiken keskellä kohiseva koski, ainakin ison veden aikaan. Keskikesällä kylläkin melkein käveli yli.

Se oli melkoinen satumaailma, johon perheemme sai muuttaa. Isoisäni rakentama Kivirannan mökki tuli lapsuuskodiksemme keväällä 1946, minun ollessa melkein kuusivuotias. Jännittävää oli kuulla, että Kertunsaaren oli tehnyt Kerttu-niminen jättiläistyttö. Tämä oli vatiinsa kaapannut kourallisen santaa Linnanmäen kupeesta ja pudottanut järveen. Näin syntyi Kertunsaari ja syntyi myös se Varinpohja. Lieneekö tyttö pudottanut samalla sormuksensa rannalle? Jospa se ei ollutkaan oikea myllynkivi?

Myllyä lienee suunnitellut sekin isäntä, joka lapiopelillä oli kaivanut valtavan kanjonin, puhkaissut Kukkoharjan. Kaivanut syvän notkon, että melkein sai veden virtaamaan läpi. Notkonpohja, vuosikymmenten takainen piirileikkipaikka jäi muistoksi ja sananparsiksi: Kyl voima voi, sano Hurra, kun Kukkoharjaa loi.

Kaunista oli kesä, viihtyisää ja vilkasta, täynnä kulkijoita. Kävivät ihmiset ihastelemassa, kävelemässä, kalastamassa, kummastelemassa Kertunsalon kauneutta. Mutta syksy toi synkän pimeyden Kertunsaloon, öljylampun ja myrskylyhdyn Kivirannan mökkiin. Järveltä puhaltava myrsky nosti ristiaallokon kosken suulle. Pimeyden keskeltä kaukaa häämöitti Ryhdän talon valo, Pusulanjärven takaa.

Talvi taas tukkosi vähäiset tiet. Mitä nyt kinttupolkuja sotkettiin tai koululaiset hiihtivät latuja Saarentaan kouluun. Joskus joku hevospeli auttoi, silloin kun kylän taloista tuotiin kuorma pyykkiä ja pari naista viruttamaan, huuhtelemaan lakanoita jääkylmässä sulana virtaavassa koskessa.

Vaan kevät kun koitti, heräsi Kertunsalo horroksesta. Koski kuohui veden paljoutta. Tukkilaiset toivat tunnelmaa. Kalastajat kerääntyivät saittoineen ja haaveineen. Tanssikansa tungeksi tuttuun Kertunsaareen.

Oli se jännittävä aamu, kun herätessään kuuli kyäkin puolelta monen miehen puheenporinaa. Tukkilaiset olivat saaneet Somerniemen metsistä lähteneen lauttansa Ylikoskeen. Tapansa mukaan kolistelleet yöllä kortteeria ja isoäitini, Kivirannan mamma, päästänyt sisälle. Siihen pieneen kyäkkiin missä nukkui. Siinä joku vielä köllötti reppu päällä, toinen jo ylhäällä. Äiti oli ehtinyt kamarista kahvinkeittoon. Pitihän miesten saada kahvit, vai oliko korvikkeet, ennen työhön lähtöä.

Tukkien lasku koskesta oli aikaa vievää hommaa, mutta kiinnostavaa. Parhaimmillaan saattoi sillalla olla paljonkin katselijoita, varsinkin isompia tyttöjä. Poikia enemmänkin kiinnosti ruuhkien rakentelu. Yritettiin laskumiehiltä salaa saada joku tukki poikittain,

niin että se olisi jäänyt kiinni kosken kiviin. Siinä katsomista riitti, kun tukit kasapäin ruuhkautuivat siihen sillan alle. Oli huhkimista ja huutoa! ”Uskotaan pojat, usko auttaa!” huusi Laineen Oskari, kun porukan nokkamiehenä suurilla voimillaan kankesi ruuhkaa auki.

Alkava kesä toi Rautelankoskelle niin kalastajat kuin ”kalastajatkin.” Varmin merkki kalakauden alkamisesta oli, kun Lindeenin Mikko ja Kuusamo olivat ilmestyneet koskenrannalle onkineen. Siinä oli pari, jonka jokainen onkitaitoinen pikkupoikakin oppi tuntemaan.

Miten sattuikaan, että kesäkuussa, kun kuha oli rauhoitettu, se parhaiten kävi syöttiin. Hyvänä iltana saattoi nähdä, kun kuhat keskemällä uivat niin pinnassa, että selkävät näkyivät. Silloin oli kosken rannalla täysi miehitys ja kuhaa nousi.

Kovasti rauhoitusajan kalastajia rohkaisi se, kun itse kirkkoherra Tasanko eräänä iltana saapui porukkaan. Oli kuullut hurjista kuhasaaliista ja tuli rannalle oikein meijeritonka mukanaan. Sujuvasti hän selvensi rauhoitusajan kalastusta: Omiksi tarpeiksi on lupa pyydystää, mutta ei myytäväksi. Kannatti se uskoa, kirkkoherran sana.

Kesäiset lauantait kokosivat koskenrantaan todella aitoja kalastajia, mutta myös miehiä, jotka kalastuksen siivellä pääsivät kotoaan karkuun. Jos oli sopivat eväät mukana, kului ilta rattoisasti rannalla. Varsinkin kun Kertunsaaresta kantautui Mentulan Poikien soitto ja iloinen jytke. Yösydämeksi ahtautuivat Kivirannan savusaunaan. Eivät puhdistautumaan, vaan paremminkin nokeamaan vaatteensa. Moista meininkiä ei kukaan nykyään hyväksyisi. Silloin se vaan jotenkin siedettiin.

”Henry Theel tulee!” kuuluttivat Rautelan muijat, joita alkoi kerääntyä meidän pihalle. Ei silloin puhuttu puolisoista tai vaimosta. Mökkiläisillä oli muijat, maataloissa emännät ja Knaapilla kylän ainoa rouva. Kuuluisia esiintyjä saatiin nyt Kertunsaaren tansseihin, kun 40-luvun lopulla vetivät sähköt. Lavan katolle oli sijoitettu mahtavat kovaääniset, joiden ääni kuului ympäri järveä ja kylää. Selkeästi ainakin meidän pihalle, johon tutut ja puolitut tulivat kuulemaan. Eivät rohjenneet tai raaskineet mennä ihan tanssipaikalle?

Tanssiväki saapui suureksi osaksi polkupyörillä. Starkin Lasse oli siihen mökkimme alapuolelle perustanut aidatun, maksullisen pyöräsäilön. Vartioimatta jätetyt pyörät kun olisivat silloin sodan jälkeen olleet varkaille suurta herkkua. Uunimäen Jussin nakkikärry kuului kiinteästi jokaiseen tanssi-iltaan. Siinä mökkimme alapuolella hän levitteli herkullisia tuoksujaan. Kun veljeni kanssa tarpeeksi kauan olimme siinä vieressä norkoilleet, heltyi Jussi ja antoi nakin kummallekin. Voi sitä riemua!

Jos oli koko Kertusalon tienoo kuin satua, päättyi sekin aikanaan, niin kuin sadut päättyvät. Kertusalon satu vaan ilman onnellista loppua. Ensimmäinen isku tuli sorankaivuuna Rautelan puolelta, kun Sylvänälle rakennettiin maantien oikaisua. Sitä jatkoa ovat saaneet nuoremmatkin sukupolvet kummastella. Koko, mahdollisia muinaishistoriallisia arvoja sisältänyt Linnanmäki, makaa nyt jossakin tiepohjissa ja

rakennusmontuissa. Tai kenties kummastelee nykytouhua korkean kerrostalon seinäelementtinä.

Lohduttoman lopun Rautelankosken kauneudelle niittasi Turun kaupunki. Sen piti suureen janoonsa saada lisää vettä. Silloin koski ruopattiin, rannat pengerrerettiin, tervalepät kaadettiin. Sen koommin ei ole koski kohissut, ei kuhaparvi selkäeviään esitellyt.

Aikansa kutakin ja kullakin ajalla omat luontoarvostuksensa, Somerollakin. Sen pituinen se, Kertunsalon satu.

Reijo Siltasaari